

Landskap: *SKÅNE*Upptecknat av: *Jacob Bergström*Härad: *TORNA*Adress: *Stenberget. Vebröd*Socken: *VEBERÖD*

Berättat av:

Uppteckningsår: *23-24.*Född år *i*Uppteckningen rör *Trolldom*

1.

Rackaren

2.

Kyrkotukt.

2.

*Husdjuren**2 djur*

3.

Kreaturlid. botar sjukdomar

4-5

Arstiden

5.

Gömmisse

6.

Examenstid

7.

Gaa-väta

7.

Vädevlekspådningar

8.

Färdelansjätt

8.

Vårdsmans

10

Fäst

11

Majvisan.	12-13.
Juledagsmorgon	15.
Trettonafton	15.
Midsommarvigil.	16.
Stoffan	17.
Stjärnan (stjärngösen)	18.
Havande, förlösning, kyrktagning	20
Värur	20
Slakt i ny.	20
Juleafton	20

Skanska DagbladetsJacob Bergström
Stenberget
Väner

281

Folkminnesfristärulan.

(202)

(tävlande)
Undertecknad född i Högstads den 14 februari 1864. Föräldrarne.
Soldaten Per Olsson Berg, född i Stenby, Benestads socken ^{Berg 1869.} 1823,
och hustrun Balla Berg född i Högstads 1831 död 1907.

Trälldom

Balla Berg berättar: Berg sto som fräg i Svompalused i Ramsåsa å
knabba svomp hos en tysk. Dime tysken kone trölla. Om non stal nod
ifro tysken kone han befala tyven komma tillbaka me di stolnar.
Å tyven kone inte släppad fär en tysken gan lau. Så va där en man
fr Fryde sån som hude Ingjemar. Han hade staled fjel, "brädd", fr
tysken. Tysken befalde ad tyven skole komma tillbaka me fjelen.
Å Ingjemar motte gå did me fjelen, å han kone inte släppas fjelen,
uden motte stå utanförr svompalused å håla fjelen i to tima.
Då jick tysken ud fr trappen å sa: seså, nu e di bra, nu kan du lägga
fjelen. Då farost kone han lägga fjelen. Men ette den dan va där
allri non å tore stjela nod ifro tysken.

Den siste trälkonan i Högstads va Blänkskjan, framlidne soldaten
Ola Blanches enka Ingar Blane, född omkring 1800. Men somma trode
hum va ingjen räkti trälkonan, di trode hum hade bara en on god, å di
kone hum inte sel jelpa, udan di va nod som moären hade vullt na,
å me dinne on goden bar hum otur me si ud i stusörna. När Berg
hade tift to goissor om foamtiden så skrån han ett kors fr svinadören
me ed krid, å så satte han si å sjed i trued. När han hade jost di så
sa han: nu kan Blänkskjan komma när hum vill. Om en kvingja skole
bingja äpp en räckja så jick hum ud i dören å så ette om Blänkskjan
syntes. Som hon inte så jick hum ingj å skynna si å bent opp räckjan.
Hade Blänkskjan sett ditte så hade träana inte hålt onge tiden hum
vo, uden hade fad nick å jost å böda träa. Om en fräg så när räckjan
klippes an, fälles, så skole testiklarna inte falla ner i frungen å frugen
blå vänfö ti äktenskap. När moären skole fälla räckjan sa hum: spiringj
ud å se hum di va här kom färbi. När frugen kom ingj va räckjan fälld.
Barnmorshan i Högstads Bengta Hähan Lass, född 1836 sa ti sina barn: om
Blänkskjan toar i maru skörtorsdag då e di bevis fr ad hum ett en
räkti trälkonan. Dottern Anna född 1866 berättar ditte fr vägen till skolen 1876.
Någon dag efter sa Anna: nej Blänkskjan toar inte skörtorsdag på hum ett ing
räkti trälkonan (En uppgyllig underrättelse från modrens sida.)

20.5

(Gnarps socken)

Anna Jeppsson född 1870 berättar: i Lunnå i Burlövs socken där skole en fäg håla i räckjan när den fälldes å hålla den spänd men moären kläppte räckjan an: om han hælde så i räckjan skole han allri komma ti tings, men så han fä å inte hælde i räckjan då skole han fä me tingjed å jära. Om en kvingja kom in när di svefte räckjan om räu-ven så skole lunn trö höjt å sia: höjt sjel.

Rackaren

Bolla Berg berättar: Rackaren skole ta ögf an, å ta honga an da, å grava ner i markasjled (sockengränsen) selspilingjar, å grava ner di halshögge. Sânt fickj inte järas an hederligt folk. Rackaren fickj inte gå liggjre fram i non stua enn ette färosta pyningjens (grösta bjälken) å han fickj allri luv å sda i lav me hederlet folk. Han fickj luv å tyggja å livnära si po sânt.

Fyrskatuket

Sofia Snäll född i Bjäresjö 1836 kom till slöjstads vid 16 års ålder. Omkring 1854 fick hon en oejta glutt och kom upp i fattighuset å slöjstadsbarn. Prästen sände bud att hon skulle komma och stå skrift. Sofia hade ett glitt lynne. Hälse prästen att ja står allri skrift. Barnet dö. Omkring 1856 fick hon en oejta glutt. Prästen sände bud att hon skulle komma och stå skrift, vid äventyr att hon fick ej anamma nattvarden. Sofia, helse prästen att jag står allri skrift, om ja får inte nattvarden kan ja leva nattvarden förundan. Barnet dö. Sammalikt båda dö av svält. 1858 fick hon en oejta glutt me en som hatte Sven gardist (Nils) numera medaljör och ryktare vid Kragsholm, Lövestad socken. En gammal ungköl gårdens sommarchöre (vaktungkreatur) han bodde i en tom soldatstuga och om vintern gjorde han träskor och hängkästar. Han hatte Nils Tvedson. Han fick kärlek ti Sofia och Sofia flytta hen ti Nils. Prästen sände bud till Sofia att hon genast skulle flytta från Nils. Då ji Nils mer ti Prästen å så om han ville "vi" däm. Prästen: nej, ni e fattiga och för ej gifta ar. Prästen sände bud till Sofia att hon genast skulle flytta från Nils Tvedson. Då brast tålamodet hos Sofia: Hälse prästen: om han sätter maj fin slöjstads kyrkesfir och Nils fin Baldringe kyrkesfir (ett pastorat), så ska vi liavel mödas fin mittan. De lefde som gifta makar och fick fyra duktiga söser tillsammans, den äldsta luskamrat med undertecknad, och prästen sände ej flera bud. De jingo aldrig mera till nattvarden och den råa kyrkolagen blev upphävd. Båda blevo älderstigna. Sofia berättar:

Mor snälla om ad när en fickj en oejta glutt, så skole lunn stå på tjärtjagvled tätt ve altared å ha två stena hängjande i ed rev när aslörna sen exymbol ^{an} menhönets testiklar som hon genast sitt lättsinne lätit föleda sig. Vikt varje sten omkring 10 hg. Alla skulle spotta på na i tjärtjan. Förföresen ^{an} ägs utta vank. Di som sad i gavestockur, skole di vasa spotta på.

Bolla Berg berättar: på 1840 talet var där en gammal man i fattighuset.
Bland annat han hade i fattighuset skulle en hoveribonde Karl Nilsson ge
hon^{nom} drickja. En söndagsmorgon kom han gående från bysgården och mötte kyrko-
folk. I sällskapet var en kvinna vid namn Ingar. Fattighjernet: här ska
du gå, ida Ingar? Ingar: ah, ja ska gå till fjärtjan kan de vel tänkja.
Fattighjernet: ah, vill du inte ha bö för Karl Nils drickja för di e så
svagt. Det var brukligt å ha bö för prästjästolen för långvarigt sjuk.
Oaktat de stränge kyrkolagerna vågade de dock likväl skämta med heliga-
ting.

Veterinärsgörömal *Ljun.*

Bolla Berg berättar: när en nybär ko ska gå ut till vaans fjärsta gången etter
hun har lared, så ska en kogg en vidarsse i skammelen till manesdören
å ha en gågar, så har inte träll mat (mekt) mer na.

Min morbrors kvinna Hanna Anders Os i Benestad född omkring 1828 berättar
1872. Vår ko hade vi inte fått smör än. Men en naboana hade trällad kven.
Så va här en gammal kvinga som kom till, ad ja skole molka koen för
nå ställeggje, men di skole vara vradet stäl, ja samla ihov, en tångla,
en navär, en rusje, ed fjorr, ed vitt, en kockskov, resten glömt, å ha i molke-
spannen, å molka för, men etter den den fick ja smör.

Min avlidna systers hustru född 1853 berättar: ja tjente hos J. d. Lidenfogde
Karlqvist i Mora. Svartskylle Baldringe socken 1871. Di hade en
nyhalvad ko. Hon var så svullen i jivret att de kunde knappast få någon
mjölk ur spensarna. Moran: koen er förtrallad, men jag vet råd.
Nu i manen tillia när ni ska molka så ska ja fjörst jörva råd.
Hon gick in i drängkammaren å så till vytefjügen: sid opp å gå i bara
skjortan ut i manesad å ligg dig för knä vid koen och tär na om
jured me skjortejeren, fjör lunn e förtrallad. Ja fjügen jored å di fjäl
fjör fjügen hade inte stid för fjörtjegoled, så träll hade inte mat
mer.

Nils Halst i Ekeröd född 1850 berättar: jag tjente till Nils Jöns på N:o 8 Veb,
1860. Di hade en nybär ko. Kvinnan: Nils nu när koen ska gå ut å drickja
så ska du sätta fjälkniven onge skammelen i manesdören. Ja, Nils satte
kniven onge skammelen å att gick bra.

Min bröder Nils född 1855 berättar: 1871 tjente jag hos Jöns Nilsson, Lövestad,
(3 för hästar.) På värsiden voro nötkreaturen så magra att de ej kunde resa sig.
Jöns Nilsson: kreaturen e förtrallade: Nils gå till Ramsåsa, där e en man som
han lese boot trällden. Nils gick och mannen kom. Han fick fjört spandring.

sedan gick han ut i lan å mumlade något halvhögt å jore koorstecken
gär fjörna. Mannen: ja, kregjed ed förtrollad, men där går nie du te
å lesad bort. Så gick mannen där i nie da å id å drack an di bästa.
Så den niene dan sa mannen: här e en stud (triärig) di e den som e fär
tröllad å har skylt ti alltihov. Nu ska ni grava ed stort hol för gäsen
å begrava studen länande där så går trälldomonen bort. Studien var så
mager att han knappast kunde gå hen till hälet. De potta ti studen å
han ramla jinast ner i holed. När studen ramla ner sa han: "höö."
å så skynde de sig att ijenhölja hälet. Mannen fick sin betälning
och gick. Men kreaturen fortfor att vara mager. De börje trivla på
mannen. Men di vågs inte å anmäla honom fär du va di räddu han
honne trälla dom.

Nils Mårtensson född 1844 i Fjelledalen. Högstads station. 1879 hade han köpt en
ko på Tammelilla marknad. System ledde hem den. Nils: nu när du kommer
hem så ta gackap ti jelp å ryggja koen ingj i lan. Hanna och jag jelpis åt,
men jag kunde ej lerga mig för skratt, så att det var omöjligt att ryggja
in koen. Nils: ryggja ni ingj koen? Hanna: ah, nej, där va ingjw reda me
gackap så vi mottu la nu gå ingj.

När kregjed skole ud för hede i Högstads (ej gården) så ga di kregjed
tjärrell, en bredbladig växt i haven. Baldringe ga di kregjed en tjärad
salt sill. Vekuröd en växt loastichja. Bengt Lars för född 1816 gav
björnas en tjärad frang skälling fär di skole inte få blodhalning.
Hanna Anders ^{Döröod, Vekuröd} Lars född 1839 sade att de hade bla dia bra fär di.

Hennes man Anders Larsson (död) kunde lesa bort blodhalning och med
lesning bota ormbett. För 15 år sedan hade skäddere Lindkvist dotter
12 årig blivit biten i foten två bett av en luggorm på Döröods gård.
Hon fick en förlig feber, frödan stod i munnen och blev lam så att
de måste bära henne till Döröod. Till all lycka bodde ^{de} endast 100 famn
när från Anders Lars och Anders Larsson var hemma. Modern Christina
Lindkvist: Anders Larsson kom ögonblickligen, var förs her blod biden
av en luggorm två gånger. Utan att besinna sig sprang And L med
och läste ormbeten. Så snart han list bonen, satte febern sig och
lamheten gick bort. Benet var rent blåsvart så det tog en månad
innan det blev läht, men plågorna upphörde så snart han läst
ormbeten. Dottern Elna Andersson, Döröod, Vekuröd kan den, men
jag har ej kunnat förmått henne att återgiva den. Anders Larsson hade
satt sig för att aldrig mer läsa den, men kvinnan kom så akava att han
glömde sitt löfte och fick den blev botad.

Min bror Isak född 1861 hade hört av en gammal man att blöthalsning kunde botas med följande: man ställer sig vid nötkreaturet och håller ena handen på korset på hoven och andra handen på jorden, eller golvet vänd mot änden på djuret och upprepar nio gånger följande: ormens vägar äro mie, blod skall inte flyta mera här. Vid sjunde gången stannar blodet. Isak kom till Svandeborgs ryktare: Isak: Hur är det nu? Ryktaren: ah vi har kor som hala bli så här a väl flera som dö. Isak läste över korna. En annan gång kom han kom. Hur är det med korna. Ryktaren: det går. Nu e di dukta all ihov. Under tecknad kom till Nils jöns N: 22 Vekröd. Nils jönsson stod i kottallet och sig på två kvigor som lukt blod. Har ni sökt veterinär sade jag. Nils j. ja, men di stroyker med dessa vackra djur. Jag sade: jag skall läsa bort blöthalsningen. Nils j. ja läs. Någon tid efter kom jag ängs in alor. Jag fråga: hur är det med kvigorna. Nils jönsson: di e dukta, di gick över.

Kostiderna

Bolla Berg sa allri: januari o.s.v. utan Tor, Bliel, Fare, Svab. Bliel är krågorna fäst, där blir sent gott sö för dom, a mien fjär ti e lägga i dynor. Petri Kated. Där Petter katt lägger sin hatt, där ska den ligga ti framatt. Om en lägger en halmriska för en sten den 2 febr. bliser den hårt så lara blisa, då behöven du den inte, di blir då tilia gräs, men blir lura liggjande då ska du ta na ingj, då behöven du den. sent gräs. Man vänta alltid en vinterkunda Kyndelmässokunda, a en fastelens vinter, en storsvinter, a en vivervinter. Frys di framatt ska di frysa 40 nätt. Fr mars torgen vid felogen, så håller april komorn åter still. Vad mars ej vill komorn eller i april. Fare må sitt fagra skjuggj, lükar alla smi börn onge väggj. Dagarna i jickvechan: Blåmåndag, äta mie slavs käl. Vårdommens kvinnor i Högestad hade i sin regningstid alltid mie slavs käl blåmåndag. Konserverade brännässlor ena sorten. Violetisdag, stenkagor, flätter. askeonsdag, kare ud askan, skretorsdag. bliskullaförden. hagarorn tojed tängde alltid ude för väggj men den den skole di ted i hus a skriva med ed krid kors på alla dörrar, och lölämmar. Under tecknad blev 1882 uppmärksam att skriva kors må kridad. lönfredag, skingjejord. Om april bliser i sitt horn fås en god skörd av korn. April regn ger fruktarna högn. April snö is liker lora som fröjv. Men april torr och ren, är bonde till stort men. Mars torr, april vät och maj kall, fullor bondens lader all. vät fringst ger fater jul. En kvinna i Sasatorp, Sövestad och en Gunilla född omkring 1800. Hon tog midsomrarnas natt mot morgonen att laka och drog över sädens fältten och brama vatten ur och tog på en flaska, såsom varande ett litet medel mot sår. Lars Nilsson, slätterod, Sömmingen i Skärby, Morsvins holm klädde di sig naken och kröp i läggj, såsom varande ett skyddsmiddel mot alla sjukdomar, omkring 1860.

Examenstal

hållt vid examen i Högestads folkskola anno 1875.
av kyrkoherde Måns Liljeblad, en sondson från Starrarp
född 1811. En gammal ungkarl.

Jag får tacka skollärare Persson för det nit han nedlagt vid
denna undervisningen. Föräldrar och mälsmän jämte lärarne bör
göra allt allt för att uppfostra barnen till arbetsamma och fliti-
ga människor. Föräldrarna skall inte spara på riset. Barn som
uppfostras med riset blir lydiga och arbetsamma människor.
Barnen skola stiga upp kl 4 f.m. och lägga sig kl 9 e.m.
7 timmars sömn är lagom för både gammal och ung. Skulle
barnen visa sig sömniga skall riset flitigt användas.

Spara inte på riset, och nu kommer slutklämmen:
och kan inte riset hjälpa så kan väl (käppen). Det sista ord för alltid på katedern
kan börja bli skäpzig och bländ.
Mjälharens kvinna, Allevads kveon, Ladufogde Nilssons kvinna och
Grevinnan Pipers (Svalskis) stalldrängs kvinna, endast dessa voro
närvarande. De många stathvinnor och stathuslar hade ej tid och
väga inte heller gå och höra på. En å tjyve hoveribönder
blevo utrotade från Högestad 1840-50 talen och en å tjyve ståt-
stuvor uppbjogs i stället. Genom detta utrotningskrig, utrote
också herrskaved alla folk nöjen. Men i äldre tider hade de
svart stora gillen i Högestad också, dock hoveriböndernas gillen
tälde ingen jämförelse med de jylvägande böndernas gillen.

Vibrudd, St.

Goavätta

Vorje helikväll i julen imen vi bade oss tog mor (Bolla Berg) ett drickshorns och
slog i varje hörna i stuan några droppor (där goavätta ber du lid. Detta upp-
repades vid alla fyra hörnen. Bolla Berg: en gång, di va stas vi va blöna
junta, ja di va si ~~at~~ vi hade fjäd skua, så en mare vi vagna hade
vi inggin glutt i sängjen. Vi lite i vi lite, men vi kone inte hitta non
glutt i vi blyngje dana. Men så kom Berg ti å tite onge sängjen. Å där
lä gluttan å sau så svitten perla ner ad tjäntana por na. Di va goavätta
som hade tad gluttan ner å lat na onge sängjen. Så ja jiv alltid goa-
vätta om helikvällarna om julen.

Julattan å julada, ha vi så gott som vi vila ha,

Men aunda jul, så gimmer moär sitt goa sul.

Speuta å spara, ken länge vara, men sus å dus, jurr tomma hus.

Had so byddi, får gris betala. Den kven som hjälper den får, men den som tär för inte.
Den ene tyggjenen färdtygdär, ad den onre står ve döden. Bugen mätter för än yad.

Upt. i 20-24.

Väderleksspådomar.

Aftonrodnad klar natt, morgonrodnad vit hatt. Om solen går röd ner
hedar storm. Om gristorna flygga omkring när man öppnar en spis dörr, är
sträng storm i anskande. Om ugglan gal, väntar hon höst. Om en ensam kräka
står på marken och krapar, väntar hon regn. Om hunden äter gräs väntar han
regn. Om katten tar på sig höjren tassarna väntar han manligt främmande och
med vänstra tassarna kvinligt främmande. Om skutan skriker väntar hon främ-
mande. Om regår en cirkel kring månen går vi oväder. Om i slutet på sept och
högjäm på oktober en ljus låga synes i norr med vita fjädersmoln (om krällbore)
äro fjädersmolnen till fräckade för vi en sträng vinter, men är det blött emellan
molnen, omväxlande snö och tå. Är endast något fjädersmoln i ljushägen,
men för övrigt blött, betyder detta en mild vinter. Om det regnar i avenes
ny, advent ny, ska du få höra din ko dö till by. Kreatursjukdomar. I år har
det regnat i avenes ny. Gal tappan klomkring 2 natten, betyder detta om
vintern tövader. Om mollygrikjen sjunker opp, betyder detta frostfarande tö-
vader. Om vi ha sträng vinter och det blir svartblött över sjön, betyder detta
snart tövader. Om stuedören ränner, blir vit, tövader. Om stuedören knirker
frostväder. Om röjjen slår ner, tövader. Om korna om efterhösten springer
i fjoderummet och fryser, oväder. Om fjänterrudorna doggas, tövader.
Om snön skrijsör norr en gång, långvarig frost.

Fästelsengille.

Hanna Anders Lars i Doröod, Veberöd, född 1839, berättar.

1859 och 1869 hade vi fästelsengille hos Hans Pålsson N: 9. Doröod.
Omkring 40 ryttare sad görat och tag ringar vid en stång och vid stängens
stod två höga fanor, flaggor. Alla voro klädda i dragonuniform. Klokkare
mamsellarna i Doröod hade hjälpt till. ^{ett stycke på snörens} Vita och gula och blå snörens.
för bröstet och revär i byxor. Skolepäl^{ter} så di så ut som militärer.
Di hade ett fäseligt boy med denna anledning dröför hade di samma gille endast
enot 10 de år. Alla människor så kom di i skalle se ryttarna. Ja di sa så vackert
så di va obegripelst. Di hade en urtekräst i mössan eller hatten som
plym. I hästernas biter var uttrykt me franser, gula, blåa och rita.
di hade vackra tuckje för. Så när di hade roat på me i tad ringje, sa
raj di för alla ställen ^{der de lant hösten} är bjöd för en snor till gilles. detta va fästelsens-
lördag, så fästelsens söndag skole di komma. En klanett blisere å en fiolapulare
va till hästasse. Musiken va i mitten, färo di skole höra för anre till anre.
När di kom för gären störde musiken opp. Tjufarna va två färovisare,
derfter kom två färbare. Di hade fäste till stängens ändan. Den ene
färovisaren skole vilka tal för alla ställen. De ställen där de lant hästar.

För å moör komme ud. Trä hade tyjd å brö och två brännvinsflaskor.
Men di hade satt stor följt för om man drack sig full. Den dan dunde
di inte å ta rent an. Halva suppor. Men måst läppjer för glased den dan.
Föreriaren skole hålla samma tal, även om det var inför föräldraene.
Man tänke sig föräldraenes glädje då de såg sin älskade herra son i lysan-
de uniform sitta på en utstyrd häst och hålla tal för föräldraene.
Att föräldraene njöt glädje i fullaste drag ligger i öppen dag.
Till det lydde sålunda: goddag godvänner, vilka i oss alla känner.
Vår resa har ej varit lång, vi har blott varit och tittat ringa vid en
stäng och vid vår höga fana. Nu uppstämmer musiken av alla krafter.
Sedan snapsene tagits skulle andre föreriaren hålla tal. Ja ska
hålla för ungdomen att värden och värdinnan e välkomna till midda i
maren hos Hans Pål i Dörröd. Sedan bar det åstad till nästa ställe.
När di hade ridit för alla stillen, såg di till jillesjören. Där en präst
to inod öggen å såg hum med döm. Så fick di tyjd å brö å sinäpp å
öl å brännvin, men sattes di ej till boos. Å så ad di å se dansa di, å
ad å dansa till omkring kl 2 natten. Men så dan ette, fastelennsöndag,
di kom lammarna, å di hade förringar me så som di di västa bröllo.
Då satt di till boos alla å ad. Där äts och dracks och musikkantorna
fejle och blöte klarat av alla krafter, å sin dansa alla ha gunde
å unge. Sen blö di ett edene å drickjande, å dansade så länge di
mide. Ja di gille va så bra så di e oöskrivet. Di hade köpt fläsk
å brun lunor å sviskensoppa till midda. Bröd, ost, smör, fläsk etc
för bood hela tiden så di kone ede av vad di ville unge hela tiden.
Fastelennsmidda, börja di ijin, men di fick di boos, öl och brännvin
ost, smör och fläsk, bröd. Di fick sviskensoppa så långt föräldret räckte
från föregående dag. Nils Holst i Våheröd född 1852 va me för faste-
lansgille, men då 1880 hade di uniformerna om fräskgille av frukten
för öfring vinter fastelenn. Våheröds socken hade 3 gilleslag; östen-
häckare- och västanhäckare och Dörröd. När di red hade samma
stevla och bockskinbyxor, andra hade bärsko å långa böjor, men när
sag va me om fräskgille 1880 va där 4 dragare me å såg. Di hade
inte så mied kervor, för di hade sina uniformer. För övrigt var
nästan allt liksom Fastelennsgillet i Dörröd. När di to ringa
så fick di en peng, men di skole rida i trav så di va inte lätt
å ta ringarna. Ungdomen hade lat i hov till frus. På välskylfarna hängde
gula tråar me å fladdra. Folk kom långa rader å skole se. Om fräskgille i
Våheröd hade di eggjehaga, stekt fläsk å risgrönsalling. Sutto till boods.

Slendare, å kejsarna, å kungsvingor före omkring å sålde festlunnsbalk.
Så många hade festlunnsbalk i en fad miltj till midde festlunnssönda.
Påskagillen bitna festlunnsgillen, men man höll på dem gillen iske arjen.
Drängarna fingo en hal snes ägg (påskägg och ett sajtebröd). Jag tjäna 1898
hos Nils Persson Stora Råby en påsk. Påskdagsmorgon fick vi äta ägg så många
vi ville. Sedan fick vi en hal snes ägg, två vassud å en påskkaka. Sajtebröd.
Vi hade god kost för det stället. Jag sade: jag kan ej tåga emot påskkakan.
Nils Persson: Bergetörn får ta den, för jag har mest lovat far när jag
tog emot hemmanet, att så länge han lefde fick sådant inte ändras.
Så far vet att jag ej tagit emot kakan, ett stort bröd, så tror han att
Bergetörn inte fått någon. Jag måste tåga emot brödet, men nere i
kostallet gav jag ena mjölkjuren både ägg och bröd, hon lår hem det
till föräldrarna, de blevo så glada att de sade: köp gärna så ska vi stieka
ett par stumpor åt Bergetörn. Dagen efter kom den äldre gubben ut i
loden, Per Nilsson och fråga: fick du nu påskkaka. Jag svarar, ja, och
för tacka Er för den. Gubben blev beliten, när han fick höra att jag fått
påskkaka.

Vårdunns.

Anna Jeppson Nörra Pålult, Gensjöps socken född 1870 berättar.
1885 tjäna jag hos John Görans i Sannana Burlövs socken. Där var det brukligt
att sedan de gått tillsitt skulle de sova "vårdunns". Den dagen fick de
bättre mat än annars. De ställde det så att de fick tillsitt en förmiddag.
Sedan de godrat kreaturen och åt lit middeg skulle alla husets folk ligga
sig och sova "vårdunns". Där var många tjäna och många barn, men
alla skulle ligga sig och sova vårdunns. Inget arbete utfördes om e.m.
mer än fodradjuren var kvällen och äta. Sedan skulle man ligga sig
igen och sova "vårdunns". Vad det skulle vara bra för vet jag ej, men
där hade de alltid sovit vårdunns. I Sövestads socken skulle man
men äta ägg till midatten när man hade sitt kött för de skulle
gro, men tjäna fingo inga ägg. Anna Anders Lers som skildrat feste-
lunnsgillet, säger, att i Everlövs socken hade de likomande utstyrelse för
sig, men där gick de längre. De hade satt upp krabbor till hestarna,
att dessa fingo stå och äta herre, men rythorna snappa och spula.

Men majjillet överträffa alla andra gillen för 1840 talet och längre bakåt.
På hoverigården fanns ingen jämförelse, med där det fanns egna bönder.
En å tjyve hoveribönder blevo utrotade från Högertud 1840-50 talet och
med detta, utrotades alla folkmojen från Högertud. En å tjyve ståtstuvor
uppbyggdes i stället. De voro så små, så små så, å staten va så fattig, så fattig
så. I stället för en å tjyve hoveribönder, välrituende, detta eländet.

fäst.

Hanna Suders Leos författar: när vi laga, hade vi surdaj, å bämma.
När vi hade bröjt så norr drickjad hade gjorts, jäst, så hade vi en lepp
flera gånger doovelt å där hade vi en hänk isyd. Så skomma vi jären
an drickjad å la för leppen, så rände drickjad an. å så lappade vi ud
jären för leppen å la liggja å tåras. Sen hängde vi leppen opp å när
vi laga fint, hörd vi ed stekje an å sette i dagg i. Her kom många å
vile lina jör, men vi fick den allri ijin. Somma hade jären för en
enegren, men di va inte så bra. Jag har tidigare 1916 skildrat majjillen
i Väneröd, som finnes i folkminnernas arkiv, och har i annat att
tillägga är detta: till majjillet skedde alltid före 1850 en årsgammal
kal (kalv) så en da ti midda hade di färsk suppa å nudatjyd. Gillet
vara i fyra dagar om fringst och sedan varje söndag hade de middag å
gillesgården; äggkakor och risgrynsvälling, spel och dans. Om onsdagarna
vara gillet i 4 dagar. Att gå återigen i detalj om denna skildring anser
jag obehövligt. Men av alla gillen som hölls kan inget mäta sig med
majjillet. På min förfrågan om di håll sådana gillen arligen svare
Ola Holst, född 1827, ah i helvete. Di hade blåd fär dyra gille å
håle hant år. På min förfrågan, hur det gick med måssan fringst-
dagarna då de skulle om fringstdagsföre middag gå och ta upp hävorna.
Gubben svarade: di äred vi sjung mej ga vi jävelin måssan fringst-
daga. Vart fjärde år. Föregångsfigorna, två vore valda, skulle gå till gilles-
gården och bygga ål ti jilled. Knut Persson, Örsröd, född 1849 säger:
norr figorna kom ti vårt, N. 20 Väneröd, så lu di bara å slo crisp, så måssan
fick sel bygga öled. Där var 5 vinnare söner, di vile öva sig i dens
ti gilled, di så måssan, å dödför sig ner för figorna med glädje, för
di skada gi inte ad figorna lorde si å densa. Att brövinet iske flöda
över alla bräddar vises an gågande: Ola Holst: när vi tulle där hö
fjör långt mellan suppana, så la vi ihov ti flajten, 12 skilling, å så
hade vi en fröjök ti å gå hen ti boret å to flaskan å slo opp en suppa.
De två valde föregångsdrängene slog honom i flajt jinst, men som han
kunde betala flajten ansågs allan rättfärdighet uppfylld. Men di hade di
goa mäs si, ad di viste vi ad flaskan skole snart komma för gång.
Ordningreglerna vore så stränge, att ingen dräng vige säga ett ord som
tydde gi att di var för långt mellan suppana. Men efter 1850 sette det
mer och mer an me sina jille. Såsom mejisen sjöngs 1843, skall jag
återgeva. Nu komme vi upp till er gå, och fråga om vi sjunga för å senare dikter.
De behöves ej fråga om de fick sjunga, ty det hade föregångsdrängene redan för
när de börja.

142

Nu sätta vi maj uti ert tak,
 Hör det nu vi bedje,
 Vi komma igen om fringesdag,
 Var oss allom nådig Gud med glädje.

Du vinterns trång ur landet drev,
 Hör det nu vi bedje,
 Och sommaren tillika blev,
 Var oss allom nådig Gud med glädje.

Den lilla lärkans ljusa klang,
 Hör det nu vi bedje,
 Hon lovar Gud med majersång,
 Var oss allom nådig Gud med glädje.

Med svett vi jorden yrkat har,
 Hör det nu vi bedje,
 Och lagt vår säd i henne kvar,
 Var oss allom nådig Gud med glädje.

Låt kornet gro frö åkrarna,
 Hör det nu vi bedje,
 Och gräset gro i ångarna,
 Var oss allom nådig Gud med glädje.

Låt boskapen i ymnighet,
 Hör det nu vi bedje,
 Tillväxa uti goda bet,
 Var oss allom nådig Gud med glädje.

Giv ost och smör och mjölken söt,
 Hör det nu vi bedje,
 Bovete till bovetegräs,
 Var oss allom nådig Gud med glädje.

Alene
Toma 44
Västerås 60
Cypd ad 113-24

Oppt. av Jacob Bergström
Wass Stenberget, Västmanland

Majvisan som sjöngs i Västerås 1843.

Låt himn giva honung söt,
Hör det vi nu bedje,
Till likedom, mat, ljus och mjöd,
Var oss allom nådig Gud med glädje.

Häng humle högt på stängerna,
Hör det vi nu bedje,
Så besk melvot i ängarna,
Var oss allom nådig Gud med glädje.

Låt skogen få sin gröna hatt,
Hör det vi nu bedje,
Nu resa vi och be gonatt,
Var oss allom nådig Gud med glädje.

Av visan framgår ju tydligt att det är en bön till Gud om
god öring och ingen tiggarevisa, om, att få till gillesmad.

Bak efter visan som var tryckt, stod:

En annan

O, fader uti englaehor,
Hör det vi nu bedje,
Vi äro alla dina barn på jord
Var oss allom nådig Gud med glädje.

Präster har sannolikt tyckt att visan haft för glad
anda, ty har de diktat mera sorgset.

Så sjöng Ola Halst den i Lihöröd Valborgsaften.

Anno 1843

J. Bergström

All världens skapare av evighet,
Hör det vi nu bedje,
Du haver allting väl berätt,
Var oss allom nådig Gud med glädje.

Ovanstående vers är utglänt ur mejisen och är 2 de vers i
ordningföljel.

TVÄ föregångdrängar och två föregångsrigor blevo valda för gästgämnarjillt.
Dessa hade allting i ordning till mejjillt. så att de behöfde ej fråga om
de fick gämnar. Frigningen har tillkommit sedan gårderna blevo utbrotta
ur byen. ja man hade det utsett fyra år före att man skulle till
mejjillt nästa gång, ty bonden som skulle sätta en ettling hade till
jillt hade redan för ett år i förväg. Det blev ej betungande för
bonden, ty det förekom endast en gång under hans livstid och allt
annat alla bönderna till gillesgård och myskan mat blev öfver åt
värdfolket.

Lars Nilsson född i Skirby 1850 berättar: 1872 var min bror Jöns Nilsson
vald till församlingens, men han ledde mig i sitt ställe, hade jag singlert, så när vi
hade iungit mig för organisten i Mossvinsholm fick vi fengja och skulle gå.
Organisten: Nej ni får inte gå, jag vill höra fadersvårsvisen också. Så stannar vi
och iung fadersvårsvisen. Jag har glömt den nu, men den börjar så:

O, fader uti englaskor,
Haj du är välkommen,
Vi äro dina barn för jord,
Allt så vitt som världen är springa de rosor i blommor.

Ditt rike kommer med din frid,
Nej du är välkommen,
Till oss i nid och härlighet
Allt så vitt som världen är, springa de rosor i blommor.

Allt oavstående icke är den gamla mejvisen visad för därav, att under
1843 års mejvisa stod: En annars.

Tjänarna skulle juldagsmorgon gå in och önska husbondet en god jul.
Så fick de en beeh. Sedan skulle de tvätta sig innan de fick gå till kök.
Mitten stod för bordet om natten. Julafton, iung, salmer till man blev
trött på de, sedan lekte ungdomarna. Kreaturen fick ett klövfoder
Julafton. Nyårsafton skad de nyår. Och Trettonafton klädde de ut sig.
Förställdes tillare en man och en kvinna som kom för att låna hus.
De hade svartat sig i ansiktet med sot, och försvärde mulet. Det soliga
lig dörri ett oaktat man kunde dem kunde man då inte känna dem. Bränvin
fick de men låna hus inte. Tattergöljet, ja då får vi gå till nästen, Vården, ja gör
di, gör di här på luss. Tatterkinnen, ja så snart di här vi kommer. Skott
och glän. En sommar va di så stort omkring 1860 att alla lächer och bonner
voro uttorkade. En dam i Skirby, mölledammen dit skulle alla, vanna ögg
i toa. En gång va ja me far i vanna ägg. Där sto en gammal kringja
i toa. Far: ska vi inte snart ha regn? Kringjan: jo, nu får vi regn för
mårnen hänger nerförs. Teknik för manen upp- och nedtjande.
Hövidringarna hade 3 kalerade om gulan. Tredjeda jul, anda nyår och den
ette Trettondedagen. När drängja skole ja hörs ett stor brännevin. Här kalare,
da drack vi tre stor bränvin. Annandag jul skole alltid fjörna ha selt.
Ordningen vid majgillan var montergill. Julatten i alla helikvillar skole di lesa för
med en bode. Får i ette. 1916 skildrade jag majgillet vid Mossvinsholm i den då
utlysta tidan i Ytterställe.

Tegelmästare Knut Henner, Thiekerbergs berättar, född 1854: 1874 hade vi majjilla
för en giv unge Thiekerbergs, Genaps socken, Klagstorp. Vi hade gille i 3 del.
Satt ti bors å id. En den fick i pantoffler, risgröt. Den andra den frisk rappa.
tredje den då va di bors tygd å brö, öl och brännvin. Öled va så, så många levara
ville hugga i kor när en drack. Midkommorgillet lerto Baronen, öl och brännvin
å en med. En skiva brö me smör för å en stor skyva ost för. Mejsen glömd.
1873 hade Greven å Kragelholm bjudit alla hoveidningar och pojkar till midkommors-
gille i Högstads. Underteknad var med 8 år gammal. Omkring 50 drängar och
och pojkar, från Högstads, Beldinge, Ramsåsa och Boorö. 5 husmansdrängar och
5 husmanspojkar kom och av en å fyra stitkar i Högstads kom en, nämligen,
Kammarsjunkare Vilhelm von Peters husk och hans hustru. ^{Lars Johansson f. omkring 1840.} Fru Megnhild Augusten
Maria, av Sandberg, Platen hade bjudit omkring 150 ungdomar från Ytved. Herrskapet
satt vid stora trappan och de få drängar och pojkar plus några pojkar dansade om-
kring spelmenner, som satt på en stib vid västra kastanjträden, från boogårdens.
Kammarsjunkarens husk och hans hustru tog förståelsen. Lite efter kom herrskapets
ungdom bort och dansade en ringdans. ^(Hovet) De pojkar ej ens en drick vatten. När de blevo
trötta gingo de gå ut på boogårdens och fram på vatten i mossen och dricka.
sedan de hilt på en tre timmar gingo de därifrån. Midkommorgillet likna
Peters sammanstal. Grevens sällning från Kammarsjunkaren måtte inte ha
varit ridlyftig. Hovets glansdagar. Fru Platen var ju också jämförbar med
Pintorpsfru i Västergötland, plus prästen, en värdig bror, passande till
hovrigdsat. Sven Johansson född i Blåntorp 1842. Om julen hade vi jul-
stjärn. Ungdommen va så för di ena stillet å så för di andra, å lekta, spela kort
å id å drack. Utrotade nummer. Elsgård i Blåntorp. Bolla Berg tale om; för i
gamla tider hade di med me en orsak, men stekte kålen i en jängryta som
var smord me fett, vid sakta hets, vithalskuvud, rabbegröd, mos, stuvad
rudier, röda morötter, dessa koktes först, sedan koktes de i mjölk, och stuvade
pantofflar för senare tiden. Potatisen koktes först, sedan kokte man den
i mjölk, stugning till köttlätter. När di gingo i bränneriet så frödropparna
guktade de bröd i å id. Hovskänket i Store Herrestad. Bolla Berg berättar: den
siste professens kungja skole ge fängarna vann. Hum drack så hum va alltid
full. När en fänge så å je mild vann. Så va det en lura på Tyvabolsdöven
den i ena hum å slo ed mitt vann ingj för godel å se: drickj då den jivel.
Tyvabolsdöven lig som julle över garhuset i Store Herrestads gård 1895:
och såg anskänligt ut. De gamla i Store Herrestad berättar att Lärsmann
Ljungberg skole ha sled i jil fjortan fänge i Tyvabolsdöven, men till sist
gick det väl i för stor skala så att den blev avsett. Barren efter professen
frick beta: Mösten profess, Andreas profess o. s. v.

De sista som levo helshuggna i Stora Herrestad var Kränglan från Andslunda och en guldsmed. Denne senare var uppe från landet. Han hade kommit till Kränglans. De frujo körde till varandra och mötte Kränglans man och frötta honom ut i en torvgras. Guldsman gick på höttachete hos en bonde, nemmet glömt, en hussman berättar detta 1888 då vi arbetade vid Torgelsholm; Nemmet glömt. Så när vi kom till höttagille så kom gullsmen me. Den den hade då hittat Kränglans men, men gullsmen hade ej hört det. En av gästerna: du kommer aldrig mera här till höttagille. Gullsmen: varför det. Gästen: du får du snart sätta på. Gullsmen gick ut och skulle kurtat sig i bonnen, men de andra följde efter och högg fast i honom. Så kom Länsmannen: har du skjutit ejil Kränglans man? Gullsmen: nej. Länsmannen drog ut sin säbel och slog honom rappa på rappa. Gullsmen: jag vill gerne bekänne, jag vill gerne bekänne. Så lades järnbojor på honom och så lades det i väg till Malmö. När de så skulle helshuggas sprang pojkar ut och mötte skjutarna utanför Stora Herrestad. Oh Stenhausson född omkring 1839 var då elva år. När vi mötte skjutarna så Kränglan: ska ni ut i se de som ska helshuggas kan ni vänta om i jän gör här er vi. Där va människor som himmelens fuglar.

Steffan.

En förtämnare Anders Nilsson, från Hammerlunda, född 1835 berättar: 1855-1856-1857 tjäna jag på Kronovalldags i Fogeltofta. Annandag jul red vi Steffan. Alla hovariböndernas drängar hade kört ögg' me vackra tichje på. Så samles vi i gillesgårar. Sen rej vi i gjäng Steffan. för ställe till ställe. Vi va oppe på Slättetasse i gjäng Steffan. Sen vi va komna till gillesgårar to vi tichjen i hovedstolen an i lo kiertona själva springja hem. Di va ächjeegg så di viste här di hade hummer. Sen hade vi jille till ut för natten, men i gamla tidur hade di hatt gille hade tre i fem de näro di gjäng Steffan. jag bad gubben sjunga visor: Gubben sjöng ett vers, men jag kunde ej riktigt fatha innebället. jag hörde att gubben hade varit en vildig senger. Men gubben var ennis och lite fjällig på grund av sin höga ålder så att jag kunde ej förstå honom sjunga den om igen. Vad jag uppfatta lydde så:

Den helige Steffan han red nu åstad,
Vad minde denna stjärnan betydde.

jag fick den uppfattningen att Steffan sett stjärnan över Betlehem och skulle rida dit med ett följe och se vad som stod för.

På 1850-60 och in på 1870 talet var det brukligt att gå och sjunga stjärnan mellan nio och trettondedagen. Hanna Anders Lars, Dörröd, föt. i Dörröd va två folk, en man Lars och en hustru di jien och yngst stjärnan. Di va så vackert å se när di va märt. Di hade gus i stjärnan (tyd) osse slo di för nu så hunn jien pönt å sjung så vackert. Jernbornet och jungfru Mids bilderna va för stjärnan. På 1860 talet så kom här tre kora från Skurup å sjung stjärnan. Di hade drad vid skjutor för så di va rent vidkladda. Di skole föreställa de tre vira männen. Di va så farligt vackert å se, men di vile lura ha fengja. Di ifrö Dörröd sjung för med. Men visen kan jä inte. För bydegillet hade vi prantofflegrod, små hanning i bolan å fisk och brö å si-sipp. Sen hade vi fisk suppe å tyd å prantoffler ti gillsmad å sven risengräd å miltj. filasöl och brövin. 1875 tjäna underteknad, i Väster, Svärst. De fingo en mad i bydestnen. En skiva bröd och en bit fisk. När di sven hade an så gille. Pjor och drängen tog var sin brig för ailen och gick hem och belidde om sig, ty de va lärare. Så kom de i kvällen. Kvinnans namn Gertrud fjärsus (däi Korkborg) var leljut lag hoverskinnaren, nu utrotade, de gärdarna kallades fjärsus. Hon hade haft en av de gärdar i unga år född 1800. Hon va i fullj me irotale. Hon ordon gille. Först fingo de stude ruber och kokt fisk, sedan fisk saffer. De hade kokt två häns, men vad förlog detta till en 20 personer, men ingen röde hänskättet. Di sa an ed fad så många som bone rickja allt, di anre sven ed aned. god. Sen chusa ungdomen för loen. Dubbel vals, polska, polkett, ringlinderen och kadrill. En fjoleflore var musikkant. Inget öl om gott drickja och brövin. När di va första jingja di ingja dock an pottkruset. Så ud för kvällen gick pigorn en bar kopp kaffe. Allt emellanåt gick di ud för loen må brövinshuset å en talrik brö å en talrik tyd, kokt fisk. Di to fjoleknen opp i skuren bid tyd va å bröd en bid brö an. Allt 15 hade fjoleknet i huan ansigs icke smaskigt. Di omkring kl 12 natten fick di risgröt och mjölk. Sedan dugga di bort under för undan och omkring kl 3 var gille slut. Njor annan evlöning hade de gj för arbetet. Dagen efter slog kvinnan ett par spanna ratten i drickjätunen för di skulle inte gå så snick ti. När den va nästan tom, ett par spanna var för häman. Detta siste smaka nästan som Champagne. Men sen sent ti brö om kvällen, kvillsmat kunde ingen nu gå för. Den da skrev vi inte Anno 1924.

1917 skildrade jag majjüngning i en tivolans i Götads Allhanda och
då det är samma frisdansar anser jag att ett återupprepande nu är
överflödigt. De finnas ju i Götaminnesföreningens arkiv.
Några minnesmärken vet jag ej. På Baldringe Allskog, ligger i fälad
till 1880. Mitt för Allskogen ungefär ligger en stor flät gräset kallad
Holgers byxor. Jag gick där och vakta gås 1876. En annan pojke ^{12 årig} från
Gönsö i Baldringetropp gick upp på stenen och skrek: Holger!
Holger! stött upp din jävel. jag blev rädd och våga ej ha gåsarna
där mera.

Ja nu får jag väl säga liksom brevskrivarna för 1860-70-talet:
Jag får en jättepenning i min hand och skriva några rader och lite
eder veta att jag är halsens egare intill skrivande stund och önskar
er detsamma. Sedan stod man där och visste ej vad man skulle skriva.
Men detta första var en uttanläsa. Moär, nu har ja skrånad di, had
ska ja nu jätta. Moär, ja, ja vid ed inte. Du får springa in till Alharr,
Allbergen f.d. kooprel. Alharr kom. Skriv nu ette som ja dejtars.
Ja då kom pojvorna köra pojvbränne från Krageholm till Götad,
spre mögg, spre mörzel, haeka pannteffler, rulla toor i mjölke 18 kv.
i stå vä boret men vi äd. Pojvorna fingo ej sitta i eda.
Sida i korda i springa till kl 11 om kvällen, i opp halv fyra.

Stenberget för Vekaröd den 4 dec. 1924.

Jacob Bergetröm
lantbrevbärare

I prästens examenstal sa han: 7 timmer som är lagom för både gammal
och ung, men pojvorna fick allriken i sanna i sju timmar.

Tillägg.

Bolla Ben berättar: I för di en kvingja gick i stue, invänta förläsa kallades att gå i "stue". I för den dan gick di inte karda eller springa ej heller jära stortvätt så länge de sad ingjan i tjötte. Tiden från leondofut och kyrktugingen kallades att sida ingjan i tjötte. Under denna tid fingo de ej levista bröllop, andras leondof ej heller begravningar (arved). När kvinnan känd hon var havande så skulle hon sveva svevstien om si när hun gick bort, ifall hun kom förr en vorul. Då skole hun visa listen iför si a asu att si. Ingjan volulen kone ta na si måtte hen eda appu listen förost. Till detta äfick någon tid och under denna tid konde hon sätta sig i säkerhet, eller hjälp anlända. När kvinnan var kyrktugen skole hon lägga en päng i gattstucken. Den sto i golvet till höger inom kyrkdörren av trä, en aln hög och järnbeslagen med lås. Stuppen var liksom en sparbasseöppning. Och Ingen mer än kyrkoherde tilljebad gick uta vad där kom ingj. Kammerjunkeren och Prästen var stämman och ingen annan vige komma från till stämman. Detta för 1870 tallet, hadtro för 1770 tallet, i Velestöd var det likt i Kågestad för leonsongskrimor. Där gick di inte gå ut om dören utan di skole ha stäl för sig, en nyckel eller en gälekkniv. I Velestöd skole di slakta svin i ny, så kotte tjyded ut, men i när kotte di ingj. Berättat av Randkviist född 1833, nu död.

Fru Hedlund, Östved, Velestöd. Min mors föräldrar hette Gustaf Hjört i Skinnunge född 1784, och mor född 1826 berättar. Till jule skole di koga tjyd för "skapte", för alla leonskanta, men då för di kotte di inte så. Men di skole ha ett stickje flisk i ett stickje järtjyd a koga a ha i blann di andra tjyded. Hede di inte gammelt tjyd i blann som juten så skole di unge äred blö tjydeläpp. Om julatten efter miltid skole di lesa boosbönen. Sen sad di lid a pjäng salmer, sien lehti ungdomen gimma ring, gå blindbock, spela kort. Icke chans en helikall. Så var det nästan överallt i dessa nejder. In hys för boed julatten (tjyghus). I Marsvinsbalm skole di alltid je kroona salt arunde jule.

Boel i Raskau tala om 1873 ad i Spörby kom där himmelsbräve ingj om dören a la si för godel, om en inte röddel kone en skrivad au, men all en ed då förosvant di. En gammal visa: Skjut i 17 skaler om tjyjen den i junte gi, ja förr ett hatt otte brännevin, så lever vi så glatt. ja bruser inte oramme i ti tilla vännen går, förr hun har gjort skottummen i sine unge år.